

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Комліченко Альбіни Анадріївни на тему «Інституційні засади ухвалення зовнішньополітичних рішень в КНР: чинники сучасної трансформації», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертації.

Основними засадами політичного розвитку сучасного Китаю слід вважати геоекономічну експансію, технологічне лідерство та просування культурних зразків. Ресурсне та економічне забезпечення цієї діяльності залежить від внутрішньополітичної ситуації, основ політичного управління та специфіки функціонування бюрократичної та партійної структури.

Сучасні дослідження акцентують увагу на результатах зовнішньої політики КНР переважно постфактум, на основі здійснених публічних дій та реалізації конкретних проєктів. Натомість передбачення дій КНР на міжнародній арені повинно фокусуватися на всебічному аналізі внутрішньополітичного порядку денного. Це дає змогу виявити ключові напрямки, інтереси та потреби елементів політичної системи комуністичної держави. Особливе ставлення КНР до російської федерації на сучасному етапі хвилює дослідний загал України. Відповідно дуже доречним є формулювання основних принципів вироблення та ухвалення рішень в Китаї. Зокрема, потребує відповіді питання, наскільки процес політичного управління підпорядкований ідеологічним догмам або наскільки він пов'язаний з прагматичними мотиваціями. Ця інформація дає змогу для якісного вибору альтернатив для діяльності України на міжнародній арені. Завдяки цьому актуальність дисертації є дуже вагомою.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертація має обсяг основної частини 264 сторінки, складається з анотацій, вступу, 3 розділів, загальних висновків та списку використаних джерел з 246 найменувань.

Дисертація є завершеною науковою роботою, у якій досліджуються специфіки інституційної структури прийняття зовнішньополітичних рішень сучасній КНР контексті політичних трансформацій.

У вступі відображено актуальність проблеми, визначено мету та задачі дослідження, наукову новизну і практичну цінність роботи, наведено відомості щодо апробації роботи та публікації за темою дисертації.

У першому розділі виконано кваліфікований аналіз розробки політико-інституційного підґрунтя зовнішньополітичних рішень сучасного Китаї в теоретичних та концептуальних контекстах, які впливають на смислове наповнення мотивації дій конкретних інституцій та системи врядування КНР в цілому. Обґрунтовано, що зважаючи на закритість політичної системи сучасного Китаю, значної ваги набули культурні та цивілізаційні імперативи прийняття політичних рішень. Разом з тим, були встановлені дисциплінарні пріоритети досліджень та отримання нових знань про специфіку китайської політики та її відображення назовні.

Ґрунтуючись на висновках першого розділу роботи, у другому розділі здійснено розкриття політико-ідеологічної детермінації політичних рішень та процесу їх прийняття, що є ключовою характеристикою для політичної системи сучасної КНР. Ця особливість розглянута на основі офіційно затверджених та декларованих базових державно-партійних документах. Відповідно до цього було розкрито значення марксистсько-ленінської ідеології як теоретичної основи для прийняття політичних рішень, а компартію Китайської Народної Республіки було схарактеризовано як інституційний технологічно-бюрократичний механізм втілення цих рішень. У розділі було виявлено основні способи впливу аналітико-дослідних центрів як продуцентів звітів для вищого партійного керівництва. З'ясовано, що

провідні зовнішньополітичні організації та відомства КНР, зокрема такі, як Міністерство закордонних справ, Міністерство державної безпеки мають власні дослідницькі інститути. Проаналізовано усталені канали, за допомогою яких науковці (експерти) можуть подавати дослідницькі статті, політичні аналізи та рекомендації на різні рівні політиків, включаючи час від часу вищих керівників (с. 128).

У наступних розділах наведені результати визначення центральним керівництвом КНР принципів та основних напрямків національної дипломатичної стратегії разом із пріоритетними питаннями, але міністерства, департаменти та керівництво провінцій трактували ці принципи та розпорядження самостійно. Вони відповідали за результат, проте мали повноваження приймати рішення та здійснювати конкретну зовнішню політику. При дослідженні факторів, які впливають на вирішення в аналітичному середовищі Політбюро питань, що входять до компетенції «високої політики» – наприклад, національний суверенітет і військова діяльність. Виявлено, що політичний порядок денний у «низькополітичних» сферах, таких як зміна клімату, міжнародна допомога та торгові переговори, ранжується Політбюро КПК відповідно до їх ситуативної важливості на той час. З'ясовано, що чим вищим щодо компетенції є питання, тим менше часу знадобиться членам Політбюро для визначення відповідної політики. Важливо те, що уявна важливість кожного питання постійно змінюватиметься та узгоджуватиметься з пріоритетами внутрішньої політики керівництва. Наведені дані вказують на перспективу України, яка зберігає значимість в рамках міжнародної політики як постачальник сільського господарської продукції, тож саме в рамках цієї тематики повинні розроблятися меседжі і доставлятися цільовим групам, в тому числі серед таких посередників як китайські аналітичні центри. Міністерство природних ресурсів КНР є ключовим гравцем на цьому полі, контролює інституціоналізовані механізми контролю над сушею та океанами, співпрацює з Міністерством сільського господарства та сільських справ.

Дана робота і її основні результати мають і практичну цінність, оскільки на основі визначених закономірностей є можливість визначати оптимальні аналітичні матеріали, які можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін стосовно прийняття політичних рішень, основ зовнішньої політики, політичних інститутів та процесів, лобізму та груп інтересів тощо. У дисертації виявляються основи експертного та аналітичного забезпечення ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР та інших неопатрімоніальних режимах сучасного світу (с.19).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності.

При виконанні досліджень використано комплекс сучасних та взаємодоповнюючих методів, які забезпечують розкриття механізмів процесів прийняття рішення в КНР. Було застосовано комплексну методологію, яка охопила неоінституалістський підхід, системний та порівняльний методи. В рамках першого було виявлено розбіжності між партійними та ідеологічними доктринами, які проголошуються в публічній медіасфері Китаю та їх реальними способами відстоювання. Системність методології була спрямована на з'ясування системно повторюваних процесів політико-інституційного впливу та обговорень. Також було встановлено відносини між політико-інституційною системою та зовнішнім середовищем (с.62-63).

Наукові положення, висновки та рекомендації, розвинуті у дисертації, обґрунтовані, базуються на аналізі явищ та процесів, що досліджуються, проведеному на сучасному рівні виявленні впливу технократичної або технологічної парадигми управлінської розробки політичних рішень, з переходом до виявлення конкретних акторів (суб'єктів) та особливостей їх діяльності в контексті відстоювання групових інтересів у сучасній КНР.

Висновки, що сформульовані в роботі, не суперечать класичним уявленням щодо обрання вірних альтернатив публічної комунікаційної реакції на заплановані та спонтанні зміни зовнішньополітичної позиції КНР.

Окремим напрямком запропоновано вважати просування проукраїнських меседжів китайською мовою до культурного середовища КНР.

Основні наукові результати та їх наукова новизна.

Серед результатів, які отримані при виконанні досліджень вперше і, безумовно, мають наукову новизну, слід зазначити наступне:

- з'ясовано компоненти інституційного середовища ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР. До них належать експертно-аналітичні структури ЦК КПК та регіональних партійних установ, державні та квазі-державні («суспільні») «фабрики думки» китайського уряду, апарат ради Голови Постійного комітету Всекитайських Зборів народних представників, експертно-аналітичний та інформаційний апарат Міністерства закордонних справ КНР, органи розвідки, аналізу та прогнозування Народно-Визвольної Армії Китаю, Міністерства державної безпеки КНР тощо;
- розкрито типові прояви тенденції до прагматизації вироблення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, які полягають у просуванні рішень, які пов'язані із зовнішньоекономічними інтересами на противагу ідеологічним концептам та положенням доктринального змісту;
- встановлено, ключових неформальних акторів процесу прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, в якому беруть участь групове політичне середовище у формах «мереж дружніх відносин», «відносин неписаної конституції», «відносин поведінкової рівноваги»;

Зауваження до викладеного у дисертації.

Відзначаючи хороший рівень роботи, наукове та прикладне значення результатів доцільно зробити деякі зауваження і побажання:

- у контексті теми дослідження доречно було б звернути увагу на концепцію «м'якої сили» Дж. Ная, яка є ключовою для просування культурних патернів Китаю в міжнародній політиці. Зокрема, ця концепція стала визначальною для розуміння стратегічних дій сучасної України на китайському напрямку.

- у дисертації задекларовано використання неоінституційного підходу для дослідження інституційних засад ухвалення політичних рішень на різних рівнях державно-партійної системи КНР. Водночас не з'ясованою залишається проблема громадських акторів та громадського й медійного середовища як чинника реакції на китайську зовнішню політику у глобальному вимірі. Дисертантці слід було звернути увагу на діаспорні, дисидентські, конфесійні та контркультурні китайські спільноти міжнародного рівня, які публічно характеризують зовнішню політику КНР та здійснюють відкриту критику рішень китайських політичних лідерів. Завдяки цій інформації можна було б ширше розкрити опозиційний контекст китайської зовнішньої політики на противагу пропагандистському та комплементарному дискурсам;

- дисертація б набула більш прикладного виміру, якби авторка пов'язала інституційний контекст ухвалення рішень в Китаї з формуванням зовнішньої політики таких держав, як Японія, Індонезія, В'єтнам тощо. Ці держави виступають прямими конкурентами КНР в економіці, просуванні політичного впливу, а також культурному домінуванні в Південно-Східній Азії. Відповідно коли йдеться про можливості трансформації українського погляду на китайську зовнішню політику, слід враховувати і цей регіональний аспект.

Але зазначені зауваження не знижують наукової та практичної цінності виконаної роботи.

Повнота викладу результатів дисертації в публікаціях.

За темою дисертації опубліковано 4 статті в українських та 1 іноземному журналах, у тому числі 1 у такому, що індексується у наукометричній базі даних Web of Science. На підставі аналізу опублікованих авторкою робіт можна стверджувати, що матеріали дисертації достатньо повно висвітлені у статтях. У якості побажання можна звернути увагу авторки на необхідність більш широкого представлення матеріалів на наукових конференціях.

Загальний висновок.

Представлена робота являє собою завершене дослідження, в ній отримані нові і достовірні результати, які ефективно вирішують наукову і прикладну задачу встановлення специфіки інституційної структури прийняття зовнішньополітичних рішень сучасній КНР контексті політичних трансформацій.

Дисертація відповідає спеціальності 052 Політологія, тому що вона присвячена розробці цілісного та комплексного сприйняття механізмів внутрішньополітичної зумовленості зовнішньополітичних рішень сучасної КНР, яке дозволить завчасно готувати рішення щодо витрати ресурсів та ефективно протидіяти способам дискредитації державницької позиції та національних інтересів України в міжнародному полі.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що дисертація за обсягом виконаних досліджень, новизною та науковою значимістю отриманих результатів та їх рівнем повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), заслуговує позитивної оцінки, а її авторка, Комліченко Альбіна Андріївна, заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології, соціології та публічного управління
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Тетяна ВОРОНОВА

Підпис рецензента Т. В. Воронової засвідчую:

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Олег МАРЕНКОВ